

اشفاق احمد

اشفاق احمد 22 اگست 1925ء نوں مکتسریل فیروز پور وچ پیدا ہوئے۔ آپ دے والد ڈاکٹر محمد خاں ویٹرنری ڈاکٹر سن۔ آپ نے مڈھلی تعلیم مکتسریل فیروز پور وچ حاصل کیتی۔ 1947ء وچ پاکستان آئے تے 1950ء وچ گورنمنٹ کالج لاہور توں ایم اے اردو دا امتحان پاس کیتا۔ فیروز پور وچ لکچرار ہو گئے۔ 1953ء وچ روم یونیورسٹی (اطلی) وچ اردو دے پروفیسر بن گئے۔ کجھ چریڈیوروم توں پروگرام وی پیش کر دے رہے۔

پاکستان پر تے تے ہفت روزہ ”لیل و نہار“ دے ایڈیٹر بن گئے تے اپنا اک رسالہ ”داستان گو“ وی جاری کیتا۔ کجھ عرصہ مرکزی اردو سائنس بورڈ دے ڈائریکٹر رہے۔ آپ نے ریڈیو تے ٹیلی ویژن ایسی ان گنت ڈرامے لکھے۔ لاہور ریڈیو توں آپ دا اک طویل تے دلچسپ پروگرام ”تلقین شاہ“ دے ناں نال چلدار ہیا آپ دے پنجابی ڈرامیاں دا مجموعہ ”ٹاہلی تھلے“ چھپ چکیا اے۔ آپ دے ڈرامیاں وچ معاشرتی تے سماجی قدراں دی ترجمانی دے نال نال، ہاسامزاح مٹھیاں مٹھیاں مٹھیاں مٹھیاں تے مت دیاں گلاں وی ہوندیاں نیں۔ آپ سادہ، عام فہم تے من وچ کھلن والی زبان دی ورتوں دے نال نال پنڈ دے ان پڑھ طبقے دی بولی نال ڈرامے وچ مزاح پیدا کر دے سن۔ ڈرامیاں دا اک ہور مجموعہ ”اچے برج لاہور دے“ وی شائع ہو چکیا اے۔ 7 ستمبر 2004ء نوں اپنے اللہ نوں پیارے ہو گئے۔

ٹاہلی تھلے

کردار:

گاکو:	اک نوجوان	چوہدری:	پنڈ (ٹاہلی والا) دانمبردار
پھتو:	سادہ لوح نوجوان		

گاکو: زمین تے ٹاہلی والے لٹھڑے نال ٹیک لائی بیٹھا اے۔ اوہ سرچک کے ٹاہلی ول ویکھدا اے تے مسکراؤندا اے۔ ڈولو گاکو ندا اے۔

ڈولو: جیناں نوں دتا غسل فرشتیاں پڑھ شرط ثوابی
 ہر دیندے رب دے واسطے خود تھیندے غازی
 خوراں پایاں کپڑے پوشاک گلابی
 اوہناں جا کے پائی بہشت وچ شہادت شادی
 اوہ جا حضور رسول دے ہوئے معراجی

(ڈولو چپ ہو جاندا اے)

پھتو: واہ بی واہ۔ نہیں ریاں تیریاں۔ کدھ نہیں تیریاں بکریاں؟

دولو: ایہد کدھرے چردیاں پھردیاں نیں۔ پرہن ایہناں بکریاں وچ دل نہیں لگدا میرا۔
 گاکو: بے مٹی جمنیں تیرا ای اے۔

دولو: (گاند اے):

اڈل وٹی تڑاہ کر اپنی بسائی
 پھیر لئی چوہاناں انگ خوش کر لائی
 پھیر لئی غوریاں کوئی مدت وسائی
 پھیر لئی پٹھاناں گھر چوتھے آئی
 پھیر لئی پٹختیاں گھٹ مار کھائی
 ہن واری میری دلیے پھریں موٹھ لکائی

(دولو گیت گاند اے۔ لائٹ ٹیک دا اگاہہ نوں ودھ جاندا اے)

پھتو: بڑے حوصلے آلا بندہ اے، ہے کہ نہیں گاکو؟

گاکو: اوئے ایس پنڈ وچ سارے ای حوصلے آ لے بندے نیں۔

پھتو: آنے ویلے دی مناج تے کویلے دیاں ٹکراں۔

ہن کوئی دیارہ گیا اے بے حوصلہ ہون دا۔

میں کہیا گاکو..... تیری وچ نوں کیہہ ہو گیا اے یار؟

گاکو: کیوں؟

پھتو: اوئے ایہہ تاں سدھی جیہی ہو گئی اے ساڈے ورگی۔ پہلاں جدوں توں بولد اسی تے ایویں لگدا اسی جو یں گھڑے وچ کھسی مر جا

صاحبان گاؤندی ہووے۔ ہن تاں ماشاء اللہ تیری وچ واہ واہ ہو گئی اے، تے تالے لم لیٹ جیہا کیہ ہو یا پیا ایں؟

گاکو: اینوی بس ٹاہلی دے پتر اں تے پیار آندا اسی پیا۔ ٹاہنیاں باہیاں ہلا ہلا کے مینوں کول بہا لیا تے میں بہہ گیا۔ پھیر ویکھدا رہیا۔ ویکھدا

رہیا تے ویکھدا ای رہیا۔

پھتو: لے سچ۔ میں تے بھل ای گیا اسی۔ تیرا تے ناں پتا دے دتا اے چونگی وچ چوہدری نے دی پتیاں دناں دا ساڈے پنڈا عملی گاکو پگ

جھتیاں سنے گیب اے تے کوئی اوہدی ہرج مرج دا سچے دار نہیں۔ تے توں ہن کتھوں آ گیا ایں؟

گاکو: کدھروں وی نہیں بس اتھتے ای سی۔ شہر گیا سی تے شہر وں ای باپس آ گیا آں۔

پھتو: لے فیہ ہن جدوں چوہدری نوں پتا لگیا ناں مٹی توں ٹاہلی تھلے ایں تے اوس تیری واہ واہ کھنٹب ٹھپنی اے۔

گاکو: پھیر کیہ ہو یا جو اوس کھنٹب ٹھپ چھڈی۔ اپنا چوہدری جو ہو یا ساڈا وڈ وڈیرا۔ پرتوں چوہدری نوں کدھر بھالدا پھرنا ایں؟

پھتو: میں؟ میں چوہدری نوں بھالنا پھرنا آں؟ تینوں کس دسیا اے؟ میرا کیہ کم چوہدری نال؟

گاگو: کم ہووے یا نہ ہووے بھالدا تے پھر دا ایں۔

بھتو: لے ہے فیر اوہیوگل۔ اوئے تینوں کسی دسیا اے، اینویں خواہ خواہ۔

گاگو: اوئے جھلیا، چوہدری نوں تے وا جاں ماردا توں ایہدر آیا سی تے بن میتھوں ای پچھن ڈیہہ پیا ایں پئی مینوں کس دسیا اے؟

بھتو: چوہدری نوں؟ آہو اوہوے نوں تے میں لہدا پھر نا آں۔ چنگا بندہ ایں میتھوں لکائی جاندا ایں بھ کش، کدھر گیا اے؟

گاگو: (ہس کے) لے ہے مینوں کیہ پتا اے کدھر گیا اے۔ اوہر ہووے گا پیلیاں ول۔

بھتو: پیلیاں ول اوہا کیہ کم؟ اوہ تے پھڑن گیا اے جسوساں نوں۔

گاگو: جسوساں نوں؟ کدھر نہیں جسوس؟

بھتو: لے اوہ کوئی مینوں حاجری دے کے جاندا ہے نہیں جو میں تینوں دس دیاں بنی کتھے نہیں۔ جنگلاں بیلیاں وچ لکے پھر دے نہیں۔

گاگو: تے توں نال نہیں گیا پاگلا؟

بھتو: میں!! میں کیوں جاندا چوہدری نال؟ چنگا کم ہوندا اے اوہر تے آپ ٹر پیندا اے تے جیہڑا ماڑا مولی کم ہوندا اے اوہر تے

مینوں بہا جاندا اے۔

گاگو: اوئے توں کیہڑے کہیں لگیاں ایں؟ ایہدے توں ودھ کے ہوہر کیہڑا کم سی بھلا۔

بھتو: مینوں دے گیا سی کتھانیں تے بسکھاں دے ڈبے، بنی ایہناں دیاں پوٹلیاں بنائی آ۔ آپاں لام تے بھینچیاں نہیں اپنے

بھراواں نوں، جیہڑے اوہ تھوڑے دے نہیں پئے۔

گاگو: اوئے توں ایہنوں ماڑا کم سمجھدا ایں جھلیا؟ اوہناں لئی تے جو کش وی ہووے، جہناں وی ہووے تھوڑا اے۔ میرے درگے مردود

تے کے جو گئے نہیں، تے میں وی دودوہتھ و خاندا۔

بھتو: دودوہتھ اوہ تھوڑے فرٹ تے و خاویں۔ اپنا بھراکھشی محمد ساڈے سردی پگ تے متھے دی کلگی۔ میں اوہ دی چٹھی لے کے تے آیا سی

چوہدری نوں و خان۔ پر کوئی پتا نہیں دس رہیا.....

گاگو: چٹھی؟ اوئے چٹھی میرے بھراکھشی محمد دی چٹھی؟ اوئے جالماں مینوں وی دس کیہہ لکھیا اے اس نے؟

بھتو: چٹھی سنی اے کھشی محمد دی؟ کھڑو جا۔ ٹھہر جا۔ لے توں اتھے بہہ جا چونترے تے (گاگو چونترے اُتے بہہ جاندا اے)

بھتو: (کھیہہ پھول کے چٹھی کدھدا اے) لے گوہ نال سنیں تے میرے ول دھیان رکھیں۔

گاگو: توں چالوتے کر میتھوں ہوہر صبر نہیں ہوندا۔

بھتو: (چٹھی پڑھدا اے) جناب میرے بھائی صاحب فتح دین صاحب بھتو گجٹ کو سلام علیکم ہو۔

گاگو: و علیکم السلام۔

بھتو: اوئے ایہہ تے مینوں سلام لکھیا اے، کتے نوں۔ توں خواہ خواہ جواب دئی جانا ایں۔ تہاڈے لوکاں دے سلام تے پھیر آن گے اخیر وچ۔

گاگو: اوئے وچوں روکیا نہ کراوئے بھتو۔

بھتو: (چھیتی نال) جناب میرے بھائی فتح الدین بھتو گجٹ صاحب کو سلام علیکم ہو۔

بعد سلاما لکیم کے واضع ہوا کہ میں یہاں راضی خوشی ہوں اور آپ کی خیریت خداوند کریم سے نیک مطلوب چاہتا ہوں..... پنڈ سے چل کر میں باپس اپنی یونٹ میں پہنچ گیا ہوں اور صاحب کو رپورٹ بول دی ہے۔ صاحب نے میرے کو دل سے لگا کر تھاپی دتی ہے اور ہماری یونٹ کو فرنٹ پر جانے کا آڈر بول دیا ہے۔ ہم نے آڈر سنتے ہی یا علی یا علی کے نعرے مارے اور اک دو بے کے گلوں میں پھولوں کے ہار پائے۔ کل سویرے ہمارا (Move) ہے۔

سب کو درجہ بدرجہ سلام دینا۔ بے دی قبرتے جا کے پھل پانا اور میرا سلام بولنا۔ پنڈ میں کسی قسم کا فکر نہیں ہونا چاہیے۔ ہر آدمی کو اپنے کام پر لگے رہنا چاہیے۔ جو جو آدمی جس کار پر لگایا ہوا ہے اس میں بڑھ چڑھ کر کام کرنا فرنٹ پر لڑنے کے برابر ہے۔ میں انشاء اللہ غازی بن کے تمھے پا کے سبھ گرائیاں دے کوں آناں گا۔

گاگو: انشاء اللہ

پھتو: اگے لکھدا اے بنی اماں ریاں کو کہدے میرے کو ٹھے کی چھتاں لبنا رکھنا نم کے بوٹے کو تن ڈنگ پانی دیتے رہنا۔ سب بھائیوں کو درجہ بدرجہ سلام اور سب کو بول دینا اپنے اپنے کام پر کھڑے ہو کر جہاد میں حصہ لین۔ ہر شخص کا کم ایمان داری نیکی کے ساتھ کریا ہو یا جنگ جتن میں ہماری بوہت مدت کرے گا۔ ماسی کو تھیں بندھیں سلام دے کر بولنا کھشی محمد آڈر پانے پر باپس آگیا ہے۔ سپاہی کو جب کاشن ملتا ہے تو وہ رہ نہیں سکا۔

جونسا کالا جندرا میں تم کو دے آیا تھا وہ میرے کو ٹھے کو مار دینا۔ پرانا جندرا لاہ کے بابے کھیرے کو دے دینا۔

سب کو درجہ بدرجہ سلام۔ بھائی دین محمد دینے اور گاگو کو سلام۔

گاگو: وعلیکم السلام۔

پھتو: چو بدری صاحب کو سلام تائے کو بوہت بوہت سلام۔ پنڈ کے اک اک بندے کو سلام۔ سب کو بولنا ہمارے ملک کے حق اندر دغا کریں۔

تمہارا سگا بھائی
لانس نائیک خوشی محمد

گاگو: واہ بنی واہ دل خوش ہو گیا پھتو۔

پھتو: میں کہیا پھیر یاراں دا خط یاراں دے ناں۔

گاگو: من گئے آں بنی تیری یاری نوں۔ جیوندے رہتے مو جاں مانو۔

پھتو: لے فیر بن میں چلاں.....

گاگو: میں کہیا یاراں گل تے دس۔

پھتو: گل؟ فیر اکو ای پھیں تے نالے اک گل ہو رے بنی۔

گاگو: لے بن توں آپے ای پھٹ پیا ایں خواہ خواہ۔

پھتو: اچھا دس فیر۔

گاگو: گل ایہہ اے عی توں تاں اہل داناں کو کوئیں جان دا تے توں ایہہ چٹھی کوئیں پڑھی جاندا پیاں۔

پھتو: ایہہ چٹھی؟ ایہہ میرے یار کھشی محمد دی اے تے آپے ای بولدی جاندی اے۔ مونہوں میں سنی سی منشی ہورائ کولوں تن واری۔ دس واری میں سوئے تے بہہ کے پکائی جتھوں بھلدا اسی ناں میں..... جس جس حرف توں بھل جاندا اسی اوہ میں پھیر جا کے بچھ لیندا اسی منشی ہورائ کولوں تے بس ویندے ویندے یاد ہو گئی۔

گاگو: نہیں ریاں تیریاں پھتو گجٹ، نہیں ریاں تیریاں۔

پھتو: اچھا علمیا۔ توں بیٹھ کے ارمان کر لئیں۔ چوہدری نوں دس آواں عی ایہہ چٹھی آئی اے۔ تے دھیان رکھیں، متے چوہدری دے اڑ گئے چڑھ جانویں۔

گاگو: نہیں نہیں کھیر سٹلا اے کش نہیں آہندا چوہدری۔ توں بے پھکر رہ۔

پھتو: لے پھیر سٹلا مالیکم۔

گاگو: وعلیکم السلام (پھتو چلا جاندا اے)۔ (گاگو ایہدراوہدرویکھدا اے)۔

پھتو: (واپس آکے) اوئے گاگو۔ گاگو اک گل ہو رہی یار پچھن والی..... تے اوہ گل کیہی بھلا؟

گاگو: لے مینوں کیہ پتا اے؟

پھتو: اوہ گل ایہہ سی..... آہو..... بھلا کیہ سی؟ ہاں سچ گل ایہہ اے عی توں ایہے دن گیب کدھر رہیا اوئے؟

گاگو: تینوں دسیا تے سی۔

پھتو: دسیا سی؟ کدوں بھلا؟..... آئنے جیسے دسیا سی ناں؟ آہو دسیا تے سی پھیر، چنگا کوئی گل نہیں آپے یاد آ جائے گا۔ اچھا لے فیر رب

راکھا۔

گاگو: رب راکھا۔

پھتو دے جان مگروں گاگو ایہدراوہدرویکھ کے زمین اُتے لٹا پے جاندا اے۔

دُوروں کسے دے گاؤن دی آواز آؤندی اے۔ گاگو آواز سن دا اے تے مسکراؤندا

اے (چوہدری ہتھ وچ بندوق پھٹر کے آؤندا اے)۔

چوہدری: اوئے توں کدھروں آگیا ایس بد بختی؟

گاگو: (اُٹھ کے) میں..... چوہدری جی..... میں؟

چوہدری: ہور میں تیرے کسے اگلے پشلے نوں پچھناں آں پیا۔ کدھر دفع ہو یا سی اوئے توں؟

گاگو: میں جی ایہدراوی سی جی بس

چوہدری: تینوں پتا نہیں اوئے بے شرما ایس ویلے ملک تے کبھی بھیڑ بنی ہوئی اے

تے توں کسے نوں دتے پچھے بناوی کھسک گیا۔ اوئے تینوں شرم نہ آئی؟

ترا دل نہ ڈولیا۔ پنڈنوں چھڈ دیاں ہو یاں؟

گاگو: میں تاشہر گیا سی۔

چوہدری: کئے آکھیا سی شہر جان نوں، کیندھے کولوں پنچھ کے گیا سی توں اوئے شہرنوں؟ لوکیں تے اپنے اپنے پنڈ دیاں گٹھاں مجھو ط کر کے پنکھن تے میرے پنڈ دے سورے شہر نر جان منڈوے ویکھن نوں۔

گاگو: میں منڈوہ ویکھن تے نہیں گیا سی جی۔

چوہدری: تے فیر کوئی ہو رنہ پانی کرن گیا ہونا ایں۔

پھتو: (چھیتی نال) چوہدری جی، چوہدری جی۔ میں تہانوں بھالدا آیاں۔ جی کھوہ تے نالے پیلایاں وچ۔ بابے وریام دی ڈھیری تے۔ پر تہاڈی کوئی اگ سنگ ای نہیں ملی۔ میں سی کابلی وچ تے تہاڈا ملناسی بوہت جروری۔

چوہدری: کیوں کھیرتاں ہے؟

پھتو: کھیر چوہدری جی کھیراے..... نہیں جی سبھ اللہ دافضل اے۔ کھیراے چارے پاسے تے نالے جی میں تہانوں بھالیا کھجوراں آلی وتی وئے وی۔ ایہہ میں بھل گیا سی۔ سناؤ گٹھے جے؟

چوہدری: اوئے گل کیہہ اے؟ بھالدا کیوں پھر داسی؟

پھتو: گل چوہدری جی..... گل تے کوئی کھاس نہیں بس تہاڈے نال کم سی اک جروری؟

چوہدری: اوئے دس تاں۔ کیہ کم سی جروری؟

پھتو: (سرکھرک کے) اوہ میں لیانا آں جی پڑتاں کر کے۔ پہلاں میں خراں گاہروں تے سدھا آؤں گا نا بلی تھلے۔ آؤندیاں ہویاں مینوں یاد آئے گاتے اوس ویلے وی.....

گاگو: اوہ چٹھی آئی اے نیک کھشی محمد دی۔

پھتو: نیک کھشی محمد دی چٹھی..... تینوں کوں پتا اے؟ آہو تینوں سب کٹش پتا اے۔

چوہدری: اوئے کدوں آئی اوہدی چٹھی میرے پتر دی؟

پھتو: سویرے دے گیا سی جی منشی سکول دا۔ تے میں چچی پھر نال نال۔ کھڑو جاؤ..... کھڑو جاؤ (کھسیہ پھر ودا اے) کھوہ تے

میں دھوتا سی مونہہ تے چٹھی رکھی سی تے کھڑو یا جے..... کھڑو یا جے۔ میں بن لیانا بھیج کے۔

(چھیتی نال بھیج جاندا اے)

چوہدری: گل کرنی میرے نال۔

گاگو: حکم کرو جی۔ جو دی پنچھو۔

(پھتو فیر آؤندا اے)

پھتو: چوہدری جی۔ چوہدری جی..... اوہ چٹھی سن لوہ پہلاں میرے کولوں تے پھیر تسمیں آپ حرف اٹھالیا ہے۔ میں چک لیانا کھوہ توں۔

چوہدری: بس کر اوئے پھتو بس کر جا، تے پہلاں چٹھی چک لیا۔ پھیر میرے نال گل کریں۔

پھتو: پہلاں تسیں میرے کولوں سن لو؟ جی تے پھیر آپ اٹھالیا جے..... جناب میرے بھائی صاحب فتح الدین پھتو گجٹ صاحب کو السلام علیکم ہو۔

بعد سلام لیکم کے بعد واضہیا ہو کہ میں یہاں پر راضی خوشی ہوں اور آپ کی خیریت خداوند کریم سے نیک مطلوب چاہتا ہوں۔
چوہدری: اوئے پھتو..... اوئے پھتو..... رہن دے اوئے ایس ویلے میں آپے لے آواں گا کھوہ توں..... گل کراوئے توں بھگوڑیا۔
توں کدھر لگیارہیا ایس؟

گاگو: دسیا تے ہے چوہدری جی نئی میں.....

چوہدری: شہر گیا سی۔ اوئے کیوں گیا سی اوئے توں او تھے سانوں دتے بناں؟

گاگو: بس جی ایویں ای.....

چوہدری: پھڑ اوئے پھتو ایس بے شرم نوں تے لے چل پنڈ وئے۔

پھتو: (اودہی بانہہ پھڑ دااے) چل نئی ہو جاسدھا۔

گاگو: چلو جی۔

پھتو اوہنوں ہو لے جیسے کچھ ااے تے اوہاگا نہہ نہیں نردا۔ چوہدری غصے وچ اودہی بانہہ پھڑ کے کھچھ ااے تے آکھدا اے۔

چوہدری: چل دااں کہ نہیں سدھا ہو کے۔

گاگو: (پیر محسوس کر کے ہائے کردااے) ہائے..... ہائے چلنا آں جی چلنا آں۔ میری بانہہ تے چھڈ دیو۔

چوہدری: کیہ ہو یا اے تیری بانہہ نوں وڈیا تا چکا؟

گاگو: کنش نہیں جی۔

چوہدری: چل فیر سدھی طراں

گاگو پیڑ پاروں دوہرا ہو جاندا اے تے زمین اُتے بہہ جاندا اے چوہدری جھک کے اودہی قمیض دا بازو چکھدا اے۔

چوہدری: دھاخاں اوئے توں بھسم دی پوٹلی بدھی اے استھہ؟ (قمیض دے بازو تھلے پٹی بدھی ہوندی اے)

گاگو: میں شہر گیا سی چوہدری جی۔

چوہدری: میں پچھنا آں ایہہ کیہ اے؟

گاگو: میرے جیسے تھکھے ننگے اوترے کول چوہدری جی اپنیاں پھو جاں نوں دین لی کش وی نہیں سی۔ سارے اپنے اپنے تھامیں کچھ نا کچھ کری جانداے سن تے میں نہر کنڈھے اپنی نقدیر نوں رونداساں۔ نہر دی کوٹھی تے جدول ریڈوے نے ایہہ آکھیا نئی اپنے

جواناں لئی لہو دیو تے میریاں اکھاں آگے چاڑھ آ گیا۔ میں اوتھوں ای پچھلے پیریں ٹر پیا تے شہر اُڑ گیا۔ ڈاکدار نے میرے نال بڑا دھروکیتا اے۔ اک بوتل رت لے کے مینوں اٹھا دتا۔ میرے سر پر دھج حالی ہو روی لہو اے۔ میں دوہاں دناں دا پنڈ والیاں توں مونہہ لکائی پھرناں آں بنی گیا وی تے دے کے کیہ آیا۔ اکو بوتل.....

چوہدری: (دوویں ہتھ پھیلا کے) ایہدر آوئے۔ ایہدر آ میریا پتر اگلام محمد۔ میری چھاتی نال لگ جاوئے۔ توں ایس پنڈ واسور ما پتر ایں..... (ہک نال لا کے) مینوں معاف کر دے..... پتر آوئے۔ ایس سارے ای پھلکے وچ رہے..... توں تے ایس پنڈ واسور پتر نکلیا۔